

Ensimmäinen suomalainen tutkimus Heikki Räisäsen ajattelusta

– Eskola valottaa ihmisille Räisäsen tuntemattomia puolia

Suomen teologisen instituutin tutkija Timo Eskola on kirjoittanut laajan tutkimuksen länsimaisen raamatuntulkinnan kehityksestä. Kirjassa tulkinnan suuntauksia peilataan emeritusprofessori Heikki Räisäsen ajattelun kautta. Tulossa on englanninkielinen teos (Brill) sekä lyhyempi suurelle yleisölle suunnattu suomenkielinen kirja. Eskolan yksi tulos on, että vain harvat ihmiset Suomessa ovat ymmärtäneet Räisäsen ajattelua.

Tutkija Timo Eskola, eikö Räisänen ole yksi aikamme tunnetuimpia raamatuntutkijoita? Millä perusteella voit sanoa, että suomalaiset eivät ole ymmärtäneet häntä?

– Tutkimukseni toi esille tällaisen yllättävän seikan. Vaikka Räisäsen yksittäisistä kommentteista on keskusteltu paljon, hänen ajattelunsa perusteita ei juuri tunneta. En ole kuullut kenenkään puhuvan esimerkiksi siitä, että Räisäsen käsitykset perustuvat alun perin Koraanin tutkimukseen, eivät pelkästään Raamatun tutkimukseen. Räisänen itse on kertonut monessa yhteydessä, että hänen ajatuksensa tulkinnan ”jatkuva ketjusta” löytyi Koraania tutkittaessa. Hän vertasi Mohammedin ajatuksia Paavalin kirjeisiin. Räisäsen mukaan molemmat etsivät uskontoonsa uusia tulkintoja kohdatessaan seurakuntansa kriisejä. Tästä piirteestä Räisäsen ajattelussa ei ole keskusteltu Suomessa käytännöllisesti katsoen lainkaan, vaikka se on hänelle kaiken perusta.

Mitä pidät Räisäsen ajattelun tärkeimpänä tekijänä?

– Räisänen on kehittänyt sosiologisen teorian. Hän ilmoittaa kirjoissaan seuraavansa Peter Bergerin tiedonsosiologiaa. Bergerin

taustalla on puolestaan itse Weber, sosiologian kehittäjä, joka piti uskontoa yhteiskunnan tärkeänä funktiona. Myös Räisäsen mukaan uskonto on vain ihmisten ulkoistama symbolimaailma, joka pitää yhteiskuntaa koossa ja vie sitä eteenpäin. Tämä malli on sosiologinen. Räisäsen mielestä kukin kulttuuri tuottaa omat symbolinsa ja uskonto kehittyy vuosisadasta toiseen.

Eikö tällainen tulkinta sekoita kulttuuria ja uskontoa keskenään?

– Hänen tulkintaansa voi kutsua kulturalismiksi. Uskontoa tarkastellaan kulttuurin osatekijänä. Samalla tämä piirre antaa edellä mainitulle ”tulkinnan ketjulle” syvemmän merkityksen. Tieteen ja filosofian kehittyessä tulkinnan ketju saa uusia lenkkejä, jotka poikkeavat selvästi aikaisemmista. Räisänen itse asiassa erottaa lenkit niin voimakkaasti toisistaan, että on hieman vaikea puhua enää ”ketjusta”.

Mitä tarkoitat sillä, että Räisänen erottaa tulkinnan lenkit toisistaan? Ovatko uskonnon muutokset hänen mielestään keskenään ristiriidassa?

– Tässä on oikeastaan Räisäsen tulkintamallin ydin. Hän lainaa edeltäjältään Bergeriltä ajatuksen siitä, että kehittyvä

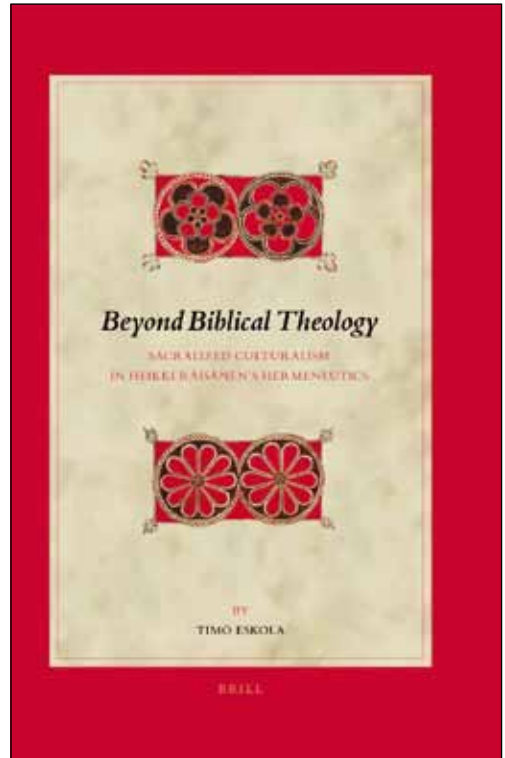
uskonto on aina luonteltaan ”harhaoppista”. Heidän käyttämänsä termi on ”hereettinen imperatiivi”. Räisänen ajattelee, että uudet käsitykset syntyvät aina kriisien kautta. Siksi ne ovat väistämättä ristiriidassa aikaisempien tulkintojen kanssa. Tämä ajatus löytyy alun perin Weberiltä. Kunkin ajan kulttuurin uskotaan tuottavan aina sille sopivan uskonnon. Modernilla uskonnolla ei ole enää juuri mitään tekemistä klassisen kristinuskon kanssa. Sen maailmankuva ja ihmiskäsitys ovat muuttuneet.

Mutta eivätkö vanhat kirkot ole yhä olemassa? Onhan niillä uskonsa ja tunnustuksensa?

– Räisänen ei ajattele, että uskonnossa olisi mitään pysyvää. Kristinuskon perustana ei hänen mielestään ole Jumalan sana, vaan ihmisten vaihtuvat kuvitelmat jumaluuksista. Vaikka nykyisessä ajassa on toki jäljellä vanhoja kirkkokuntia, ne ovat Räisänen teoriassa lähinnä museoita, joissa esitellään vanhentunutta historiaa. Todellinen uskonto on hänen mukaansa siinä kulttuurissa, jonka keskellä elämme. Räisänen pitää uskontunnustuksia tarpeettomina. Eräissä teksteissään hän on jopa sanonut, että tunnustukset voivat olla vaarallisia modernille ihmiselle, koska ne rajoittavat ajatuksen vapautta.

Entä mikä on mielestäsi Räisäsen ajattelun yllättävin piirre?

– Varmaankin se, että raamatuntutkijan maineestaan huolimatta Räisänen ei edes omien sanojensa mukaan varsinaisesti tutki ja tulkitse Raamattua. Sen sijaan hänen teorianensa kohdistuu uskonnonhistoriaan. Silloin uskontoja arvioidaan kokonaisuutena. Raamattu on Räisäselle vain yksi tulkinnan ketjun vaihe, tai oikeastaan yksi ketju, koska Raamatunkin sisällä on uusia tulkintoja. Hän on aina yrittänyt päästä Raamatun tekstien ”taakse”, todellisena pitämänsä historiaan.

Mitä tarkoitat sillä, että hän etsii todellisuutta tekstien takana?

– Räisänen ei ole kovinkaan kiinnostunut siitä, mitä tekstit itse sanovat. Sen sijaan hän etsii olettamaansa uskonnollista kirjavuutta, joka löytyy kuvitellusta todellisuudesta ennen tekstien syntymistä. Tuo todellisuus on hänen mukaansa usein ristiriidassa sen kanssa, mitä teksteissä varsinaisesti lukee. Jos asiaa hieman kärjistää tutkijana, niin Raamattu jopa jossain määrin häiritsee Räisästä hänen uskonnonhistoriallisessa työssään. Se estää häntä löytämästä aitoa uskonnollisen kirjon kenttää. Täytyy muistaa, että Uusi testamentti edustaa hänelle vain luutunutta opillisuutta, jossa uskonnollinen vapaus pakotetaan ahdasmieliseen kaavamaisuuteen. Onhan se hieman yllättävää, että Räisäsen mukaan Raamattu ei ole uskonnollisesti kiinnostava.